

‘De mensen zijn heel aardig, maar hun werk interesseert ze geen moer’

Studeren in de Sovjet Unie: niet alleen kommer en kwel

MAR OOMEN

Lange rijen wachtenden in de Russische winter houden Nederlandse studenten niet thuis.

Foto: Magnum Photos, Garik Pinkhassov

Lege winkels, lange rijen, militaire acties, dreigende burgeroorlogen en hongersnood. Hoe chaotisch en onzeker de situatie in de Sovjetunie ook is, de belangstelling onder Nederlandse studenten voor een stage, onderzoek of taalcursus in dit land blijft groot. Tot voor kort vertoefden voornamelijk studenten slavistisch en Oosteuropese studies enkele maanden tot een jaar in Rusland. Tegenwoordig doen ook aankomende musici, kunstenaars, ingenieurs, geologen en landbouwkundigen er hun licht op.

Een aantal Nederlandse studenten dat naar de Sovjet Unie vertrekt gaat op basis van het cultureel verdrag dat met de Sovjet Unie gesloten is. De Nuffic, die de beurzen beheert, heeft daartoe jaarlijks 80 maanden ter beschikking. Anderen komen via een uitwisselingscontract van hun universiteit of op eigen gelegenheid naar de Sovjet Unie.

Normaal gesproken wordt een cultureel verdrag elke drie jaar opnieuw bekeken en eventueel aangepast. Het afgelopen jaar zijn er echter zoveel problemen geweest, dat het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen heeft besloten gebruik te maken van haar recht op een 'midtermreview' van het verdrag, een overleg halverwege de looptijd. Om uit te zoeken of deze pro-

blemen niet voor eens en altijd uit de weg geruimd kunnen worden.

De keuze voor een studie in de Sovjetunie vereist engelengeduld, vastberadenheid en een flinke dosis aanpassings- en overlevingsvermogen.

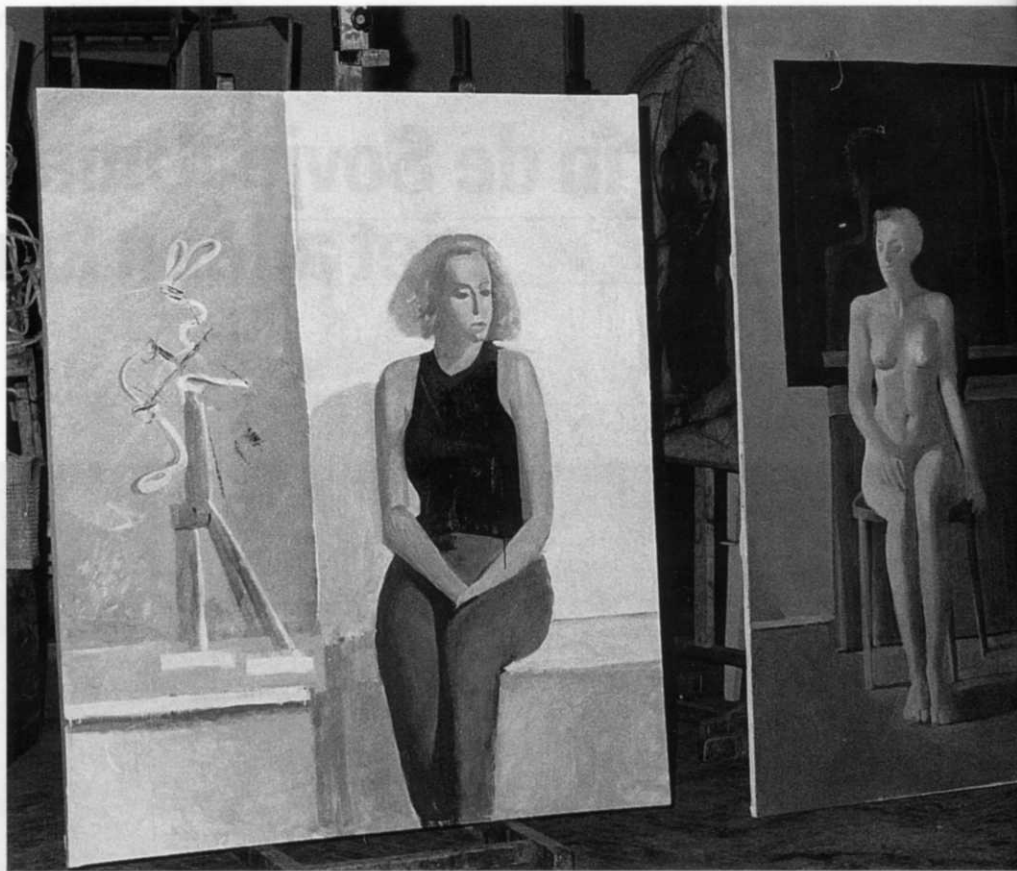
Frans Vermeulen en Eric Schrauwen studeren cultuurtechniek in Wageningen. Zij wilden als afstudeerproject voor de vakgroep bodemkunde en geologie bodemstructuren in de Sovjetunie onderzoeken. In maart 1990 begon hun professor te bellen, schrijven, telexen en faxen. 'Uiteindelijk kregen we een heel onduidelijke telex, waarin stond dat er twee studenten mochten komen. We probeerden daar een visum mee te krijgen maar dat lukte niet. Toen zijn we gaan faxen, maar de fax in Moskou was kapot of hun papier was op. Toch is het gelukt om 20 september te vertrekken. Een paar weken van te voren hadden we eindelijk een redelijk duidelijke uitnodiging ontvangen.'

De kunstenaar Lilian van Opdorp die voor een periode van acht maanden aan de kunstacademie Surikov in Moskou studeert, heeft ruim negen maanden moeten wachten voordat ze te horen kreeg dat ze naar Rusland kon. Voor een afgestudeerd slaviste was de uitnodiging voor een beurs van acht maanden vrij snel binnen. Maar toen zij in Moskou aankwam heeft ze twee weken in een duur hotel moeten logeren, een studentenkamer was niet beschikbaar.

Chaos

Volgens Gilles Beschoor Plug, onderwijsattaché van de Nederlandse ambassade in Moskou, komen de meeste problemen voort uit het feit dat het land in een grote chaos verkeert. De oude structuur zoals die was opgebouwd onder de partij brokkelt vreselijk snel af, een nieuwe wil maar niet van de grond komen. Beschoor Plug: 'Om een voorbeeld te geven: In het najaar van 1990 waren er in Moskou ineens geen kamers voor studenten meer. Het stadsbestuur had namelijk besloten dat Moskou nog wel de hoofdstad van de republiek Rusland kon zijn, maar niet van de hele Sovjet Unie. Zij wilde niets meer met de landelijke ministeries te maken hebben. De ministeries moesten voortaan voor de hotelkamers van haar buitenlandse genodigden in harde valuta betalen. Maar ministeries beschikken niet over zoveel dollars. Zij konden de studenten dus geen huisvesting aanbieden en dus ook niet ontvangen. Alle culturele uitwisselingsprogramma's met andere landen dreigden in het water te vallen. Gelukkig is er voorlopig een compromis gesloten, maar op elk niveau wordt er geconcurrereerd in dit land. Iedereen probeert het beste voor zichzelf eruit te slepen'.

Een ander probleem is de slechte onderlinge verstandhouding tussen de onderwijsin-

stellingen in de Sovjetunie. De studenten-uitwisseling valt onder het Staatscomité voor Volksonderwijs, maar veel studenten willen onderzoek doen in instellingen van de Academie van Wetenschappen. Marijke Delemarre, medewerkster bij de Nuffic: 'En de Academie en het Staatscomité werken elkaar voortdurend tegen. Studenten worden daardoor steeds van het kastje naar de muur gestuurd. Het duurt eindeloos lang voordat ze een instituut vinden waar ze terecht kunnen voor hun onderzoek of stage'.

Toch is het, als de student eenmaal in Moskou of elders in de Sovjetunie is aangekomen, niet alleen kommer en kwel. De meesten ervaren hun verblijf, ondanks de moeilijkheden, als zeer spannend en boeiend.

Rendier, vis en vodka

Beeldend kunstenaar Lilian van Opdorp: 'Ik wilde al jaren naar de Sovjetunie, Moskou een tijdje meemaken, les hebben tussen en van Russische kunstenaars. In het begin vond ik het heel moeilijk hier. Ik wist niet wat men van mij verwachtte, wat ik van hen kon verwachten. Niemand die me dat ook kon uitleggen. Daarbij begreep ik weinig van de hiërarchie hier op school en mijn plaats daarbinnen. Maar nu bevalt het me zeer goed. 's Ochtends krijg ik Russische les, 's middags schilder ik in de klas van Salachov, de directeur van het instituut. Het heet de meeste vrije klas van het Surikov te zijn, maar nog steeds schildert

iedereen superrealistisch. Een vreemde gewaarwording, ik word geconfronteerd met een totaal andere wereld en dat is heel bijzonder om mee te maken'.

Frans Vermeulen en Eric Schrauwen uit Wageningen wilden naar Rusland voor het land, de mensen, maar ook omdat de Russen op het gebied van geochemie pioniers zijn. 'Als zij de chemische samenstelling van de grond van een gebied willen bepalen, onderzoeken zij de bovenste anderhalve meter. In Amerika en West Europa gaan ze meer uit van de samenstelling van de ondergrond, die zou bepalend zijn voor wat er bovenop ligt. Onze professor leek het aardig als wij Russische onderzoeksresultaten zouden vergelijken met gegevens die wij zouden verzamelen. We zijn hier gekomen met een plan voor een onderzoek in de omgeving van Moskou, uiteindelijk hebben we hele andere dingen gedaan. Al in de eerste week vroegen onze begeleiders of we niet naar de Kaukasus wilden, of naar Siberië. In beide gebieden heeft de Staatsuniversiteit een onderwijsstation'. Uiteindelijk hebben Frans en Eric grondmonsters in Moskou, de Kaukasus én Siberië verzameld. 'In de Kaukasus zijn we een week geweest, het was werkelijk fantastisch. Om naar Siberië te gaan was een groter risico. 'Wat als je in een sneeuwstorm terecht komt en een week niet naar buiten kunt? Maar voor ons was het avontuur even belangrijker dan de studie. Wie gaat er nu naar Siberië? Als er vroeger mensen naar Siberië gingen, kwamen ze niet meer

■ Werk van studenten van het Surikov Instituut in Moskou.
Foto: Mar Oomen

terug. Drie weken zijn we er geweest en ondanks de extreme kou hebben we heel veel kunnen doen. Vier uur per dag waren we in een temperatuur van 32 graden onder nul aan het boren. Eigenlijk heel gevaarlijk. We moesten van onze begeleiders elkaar voortdurend in de gaten houden: of onze neus, of oorleltjes niet ongemerkt bevroren. 's Avonds kwam het hele dorp naar ons kijken. We waren de eerste buitenlanders die ooit in dat gebied geweest waren. Ze brachten stukken rendier mee, vis, vodka en noem maar op'.

— Pasjes en stempels —

Terug in Moskou gaat het Frans en Eric heel wat minder voor de wind. De monsters moeten geanalyseerd worden. Maar de analyseapparatuur van de staatsuniversiteit is dermate verouderd en slecht onderhouden dat dat bijna geen doen is. Daarbij kunnen ze nauwelijks rekenen op de medewerkers van het laboratorium. 'De mensen zijn heel aardig, maar hun werk interesseert ze geen moer. Je spreekt af om elf uur. Je mag blij zijn als er om half één iemand is. Dan moet de apparatuur nog onder het stof vandaan gehaald worden, blijken de elektroden er niet te zijn. Die slingeren ergens in het gebouw rond. Uiteindelijk heb je alles bij elkaar, maar is degene die verantwoordelijk is voor de zoutoplossingen eerder naar huis gegaan. Omdat hij boter moet kopen, of vlees, of weet ik veel wat. Niets doet het hier, je kunt niets krijgen en overal heb je papieren, pasjes of stempels nodig. Voor elke bibliotheek moet je een ander pasje hebben, als je iets wilt kopiëren moet je dat een maand van te voren aanvragen. Ik had niet verwacht dat het hier zo achterlijk zou zijn. Ze schieten toch ook raketten naar de maan, dan kunnen ze toch wel kopietjes maken? Maar nee, zo zit het dus niet'.

Ook op de medewerking van Russische onderzoekers kan nauwelijks een beroep worden gedaan. Het maandloon is zo laag, dat er nog maar weinig academici zijn die daarvoor willen werken. Eric: 'Wij hebben met onze beurs van 190 roebel per maand en 30 roebel boekengeld voor Russische begrippen een riant inkomen. We verdienen meer dan sommige begeleiders'. Daarbij hebben medewerkers vaak geen tijd om naar de universiteit te gaan. Ze moeten in de rij staan voor een zeldzaam produkt dat eindelijk weer eens in de winkel ligt, of zijn bezig met een zwart baantje, waar ze hun inkomen mee kunnen aanvullen.

— Brood en instant-soep —

Het vinden van huisvesting was voor zowel Eric, Frans als Lilian niet zo'n probleem. Eric en Frans hebben beiden een eigen kamer. Lilian deelt haar kamer met iemand anders. 'In het begin vond ik het moeilijk om altijd mensen om mij heen te hebben. Nu ben ik eraan gewend. Mijn kamergenote en ik hebben ook codes ontwikkeld waarmee we elkaar duidelijk maken dat we even alleen willen zijn'.

Een groter probleem is het eten. Alledrie hebben ze genoeg geld om af en toe naar de markt te gaan, waar vlees, tomaten, kool, fruit en soms ook kaas te koop is. Voor een Rus niet te betalen, maar naar Nederlandse maatstaven redelijk goedkoop. Moeilijker is het om aan melk, boter, suiker, rijst of macaroni te komen. Lilian: 'Laatst heb ik een hele middag in de rij gestaan om twee pakken macaroni te kunnen kopen'.

Daarbij moet je over een keuken beschikken. Lilian heeft een kookplaatje. Maar de keuken van Frans en Eric is zo smerig dat ze er eigenlijk niet durven te koken. Iedereen eet dus veel brood, met instantsoep uit Nederland, af en toe wat tomaten, ingemaakte kool en soms wat kaas, worst of jam.

Uitnodigingen voor een diner worden met beide handen aangenomen. En als er op tijd gereserveerd is – twee, drie dagen van tevoren – wordt er gegeten in een restaurant. Ook de Pizza-hut, een pizzeria naar Amerikaans model, wordt regelmatig bezocht. De rijen voor een pizza met wat sla zijn dikwijls niet langer dan een uur. Vitaminen worden in grote getale geslikt en ook al is er altijd wel iets te eten, veel studenten klagen over chronische moeheid. Niet alleen het tekort aan gezond voedsel is daar debet aan, ook het ondoordringelijke van het Russische leven, de bureaucratie, het eindeloos wachten, het voortdurend heen en weer gestuurd worden voor een stempel, pasje of handtekening, de lange reistijden, de drukte in de bussen en metro en de toenemende geïrriteerdheid van Sovjetburgers in het openbaar vervoer en de winkels.

Toch is het slechts een enkeling die voortijdig huiswaarts keert. Hoewel niemand het verblijf in de Sovjet Unie leuk noemt, vindt iedereen het boeiend en interessant. Eric: 'Ik zou heel graag voor mijn andere afstudeerproject ook weer hier naar toe willen. Maar dan wel naar Siberië. De instelling van de mensen is er heel anders dan in Moskou. In Siberië is alles mogelijk, niemand doet er moeilijk. Als je daar elkaar niet helpt ga je gewoon dood'.

■ Een wastafel in een Russische studentenflat.
Foto: Mar Oomen